

Hattat Hüseyin Öksüz ve Sanat Mirası

Arş. Gör. Dr. Raziye YILMAZ

KTO Karatay Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Konya, Türkiye

raziye.yilmaz@karatay.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-0799-6608>

ÖZET

Türk hat sanatının günümüzdeki önemli temsilcilerinden biri olan Hüseyin Öksüz, yalnızca sanatsal yetkinliğiyle değil, aynı zamanda müstesna kişiliğiyle de öne çıkan bir isimdir. Geleneksel meşk usulünü esas alan eğitim anlayışıyla, öğrencilerine yalnızca harf estetiğini değil, aynı zamanda hat sanatının tarihî ve kültürel derinliğini de aktaran Hüseyin Öksüz, derslerinde sıklıkla kendi hocalarından bahsetmiş, bu kadim sanatı hikâyeler ve ney eşliğinde zenginleştirerek öğrencilerine ilham kaynağı olmuştur. Hat sanatının büyük isimlerinden Hamid Aytaç'ın talebesi olan Hüseyin Öksüz, geçmişle gelecek arasında köprü kuran önemli bir sanatçıdır. Bu çalışma, Hüseyin Öksüz'ün sanat hayatını, eğitim sürecini, eserlerini, aldığı ödülleri ve hat sanatına katkılarını kapsamlı bir şekilde incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hat sanatı, Hattat, Meşk, Geleneksel sanatlar, Türk İslam sanatları, Sanat eğitimi

Calligrapher Hüseyin Öksüz and Art Heritage

Arş. Gör. Dr. Raziye YILMAZ

KTO Karatay University, Faculty of Fine Arts and Design, Department of Traditional Turkish Arts, Konya, Türkiye

raziye.yilmaz@karatay.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-0799-6608>

ABSTRACT

Hüseyin Öksüz is one of the important representatives of the Turkish calligraphy art. Besides his artistic mastery, he has an exceptional personality. With his educational approach based on the traditional meskh method, Hüseyin Öksüz has conveyed the aesthetics of letters, as well as the historical and cultural depth of calligraphy, to his students. During lessons, he frequently mentioned his own teachers and inspired his students by enriching this ancient art with stories and ney. Hüseyin Öksüz, a student of Hamid Aytaç, plays an important role in connecting the past to the present through calligraphy. This study provides a comprehensive examination of Hüseyin Öksüz's artistic life, education, works and awards, as well as his contributions to the art of calligraphy.

Keywords: Calligraphy, Calligrapher, Meskh, Traditional arts, Turkish Islamic arts, Art education

GİRİŞ

Hat sanatı, İslam medeniyetinin estetik ve manevi değerlerini yüzyıllar boyunca en güçlü şekilde yansıtan sanat dallarından biri olarak öne çıkmaktadır (Serin, 1982; Özcan, 1999; Yazır, 1981). Arap harflerinin ölçülü, dengeli ve estetik biçimde yazılmasıyla şekillenen bu sanat, özellikle Osmanlı döneminde zirveye ulaşmış ve bu alanda birçok büyük hattat yetişmiştir. Hat sanatı sadece görsel bir zenginlik sunmakla kalmamış aynı zamanda dini, kültürel ve entelektüel hayatın da ayrılmaz bir parçası olmuştur (Derman 1997; Alparslan, 2015). Günümüzde ise bu kadim geleneği yaşatmaya devam eden hattatlar, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır (Serin, 1999). Bu bağlamda, hat sanatının önde gelen temsilcilerinden biri olan Hattat Hüseyin Öksüz, yalnızca icracı kimliğiyle değil aynı zamanda eğitimci, araştırmacı ve kültürel miras taşıyıcısı olarak da dikkat çekmektedir. Geleneksel meşk usulüne dayanan eğitimiyle birçok öğrenci yetiştiren Öksüz, sanatındaki derinlik ve öğreticiliğiyle hat sanatına önemli katkılar sunmaktadır. Selahaddin Hidayetoğlu, Hamid Aytaç ve M. Uğur Derman gibi büyük üstatlardan aldığı klasik hat eğitimiyle şekillenen sanatı, geçmiş ile gelecek arasında güçlü ve anlamlı bir köprü kurmaktadır.

Bu çalışmada, Hattat Hüseyin Öksüz'ün sanat hayatı, aldığı eğitim, hocaları, eserleri, kazandığı ödüller ve hat sanatına olan katkıları kapsamlı bir şekilde ele alınacak ve Türk hat sanatı içerisindeki yeri ve önemi ayrıntılı biçimde değerlendirilecektir.

HAYATI VE SANAT YOLCULUĞU

1944 yılında Konya'da doğan Hüseyin Öksüz, ilk ve orta öğrenimini Konya'da tamamladıktan sonra, üç yıl boyunca hafızlık eğitimi almıştır. 1966 yılında İstanbul Eczacılık Yüksekokulunda eczacılık eğitimine başlayan Hüseyin Öksüz, yükseköğrenimi sırasında Türk hat sanatının önemli temsilcilerinden hattat Hamid Aytaç ile tanışmış ve kendisinden geleneksel meşk usulüne dayalı hat eğitimi almaya başlamıştır. Şubat 1971'de yükseköğrenimini tamamlayarak mezun olmasının ardından memleketi Konya'ya dönmüştür. Konya'da, Aziziye Cami'sinin karşısında yer alan ve günümüzde antikacılık faaliyetleri gösteren bir dükkânda, yaklaşık on yıl boyunca eczacılık mesleğini icra etmiştir. Ancak bu süreç, onun hat sanatına olan ilgisini ve bağlılığını hiçbir zaman zayıflatmamış, aksine sanata olan düşkünlüğü günlük hayatının her anına sirayet etmiştir. Eczanesi onun hat çalışmalarına devam ettiği bir sığınak haline gelmiş, burada sürekli olarak yazı çalışmaları yapmış, yaptığı çalışmaları mektuplaşmak suretiyle hocası Hamid Aytaç'a göndermiş ve sanatını günlük yaşamın bir parçası olarak sürdürmüştür. Uzun yıllar süren bu disiplinli ve özverili sanat eğitimi neticesinde, hat sanatının klasik formlarından olan sülüs ve nesih yazı türlerinde icazet almıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Sülüs-Nesih İcazetnâme (H. Öksüz Koleksiyonu)

Hüseyin Öksüz'ün sanat hayatındaki bir başka önemli dönüm noktası, eczacılık yaptığı yıllarda başladığı ta'lik yazı meşkidir. Bu meşk, dönemin önde gelen hat üstatlarından M. Uğur Derman'ın rehberliğinde şekillenmiş ve Hüseyin Öksüz'ün yazı sanatına olan bağlılığını derinleştirmiştir. Ta'lik yazısı, klasik Türk hat sanatının zarif üsluplarından biri olarak, Öksüz'ün sanat pratiğinde önemli bir yer edinmiştir. Bu uzun soluklu çalışmanın ardından, 60 yaşına geldiğinde, ta'lik yazı alanında icazet almaya hak kazanmış ve böylece sülüs ve nesih yazı türlerinden icazetini almasının ardından, klasik hat ekollerinden biri olan ta'lik hattında da icazetle taltif edilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. İcazetnâme Mail Ta'lik Kıt'a Levha (H. Öksüz Koleksiyonu)

Hat sanatına olan sevgisi ile hayatını tamamen sanatına adayan Hüseyin Öksüz, eczacı kimliğini bir kenara bırakıp hat çalışmalarına devam etmiştir. Akademik hayatına girişi ise 2000 yılında Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları

Bölümü ile gerçekleşmiştir. Hüseyin Öksüz'ün öncülüğünde kurulmuş bu bölüm, yalnızca hat sanatının değil; tezhip, ebru ve minyatür gibi diğer geleneksel sanat disiplinlerinin de yükseköğretim bağlamında sistemli biçimde öğretilmesine imkân tanımış, nitelikli sanatçıların yetişmesini mümkün kılan önemli bir eğitim zemini oluşturmuştur.

Meşk (Özönder, 2003) usulüne dayalı geleneksel eğitim yönteminin benimsendiği hat sanatında, Hüseyin Öksüz, derslerde öğrencilerinin meşklerini büyük bir dikkatle incelemiş; tarif ve anlatımlarını öğrenmeye en uygun, hafızada kalıcı biçimde aktarmıştır. Bilgi ve tecrübelerini öğrencileriyle cömertçe paylaşan Hüseyin Öksüz, yalnızca hattat kimliğiyle değil, aynı zamanda paylaşımcı ve özverili bir eğitmen oluşuyla da öne çıkmaktadır. Kimi zaman kalem, mürekkep ve kâğıt gibi malzemelerini dahi öğrencilerine sunarak, öğretme misyonunu maddi manevi bir bütünlük içinde yerine getirmiştir. Hayatının sanatla nasıl iç içe geçtiğini, öğrencilerine verdiği derslerde canlı anekdotlarla aktarmış, hattın yalnızca bir estetik ifade biçimi değil, aynı zamanda bir yaşam felsefesi ve kişisel bir içsel yolculuk olduğunu sıklıkla vurgulamıştır.

Hat sanatındaki derinliğinin yanında, musikiye duyduğu ilgi de Hüseyin Öksüz'ü farklı kılan özelliklerinden biridir. Hüseyin Öksüz, 1970-1972 yılları arasında, Mevlâna İhtifalleri'ne katılmış ve mutrip heyetinde ney üfleyerek (Şekil 3) bu dönemin önemli bir parçası olmuştur (Ağaoğlu, 2013). Makam bilgisine sahip olması, ders aralarında musikiyle meşk ortamını zenginleştirerek, öğrencilerine yalnızca hat sanatını değil, genel anlamda estetik duyguyu da sevdirmiştir. Bu yönüyle sanatın ruhunu öğrencilerine aşılayan nadide bir eğitimcidir. Yıllar boyunca çok sayıda öğrenci yetiştiren Hüseyin Öksüz, uygun gördüğü talebelerine icazet vererek onların meslekî gelişimlerinde önemli bir adım atmalarını sağlamıştır. Öğrencilerini her zaman destekleyen, sanatsal ilerlemelerini yakından takip eden ve teşvik edici tavrını daima sürdüren bir hoca olarak bilinmektedir. Güzel bir yazı gördüğünde öğrencisini samimiyetle tebrik eden Hüseyin Hoca, bugün hâlâ meşk eğitimlerine devam etmekte ve yeni hattatların yetişmesi için emek vermektedir.

Şekil 3. İhtilaf Heyet'inde Neyzen Hüseyin Öksüz 1972 (H. Öksüz Arşivi)

Yazılarında “Konevî” mahlasını kullanan Hüseyin Öksüz, hat sanatının Konya’da canlanmasına öncülük etmiş, onun yetiştirdiği hattatlar, Konya’nın adını tüm dünyada

duyurmuş ve geleneksel sanatlar alanında kentin önemli bir merkez hâline gelmesine vesile olmuştur. Bu yönüyle, köklü geleneğin bir parçası olduğunu vurgularken aynı zamanda memleketi Konya'ya olan aidiyetini de yansıtmaktadır. Konya'ya yaptığı en büyük hizmetlerden biri Konya Kapu Camii'nin restorasyonu sırasında yapılan hat yazılarının Hüseyin Öksüz'ün imzasını taşımaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Konya Kapu Camii Yazısı (H. Öksüz Arşivi)

Akademik ve sanatsal çalışmalarıyla yalnızca Türkiye'de değil, uluslararası platformlarda da hat sanatının tanıtılmasına ve yaşatılmasına katkı sağlayan Hüseyin Öksüz, yurt içinde ve yurt dışında birçok kişisel sergi açmış; çeşitli kamu ve özel kuruluşlardan plaketler, beratlar ve ödüller almıştır. Sanatının uluslararası boyutta takdir gördüğünün önemli bir göstergesi olarak, üç eseri Londra'daki British Museum koleksiyonunda sergilenmektedir. Türkiye'nin yanı sıra ABD, Avustralya, Kazakistan, Kırgızistan, Hollanda ve Almanya gibi birçok ülkede cami yazıları bulunmaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. Celi Sülüs Camii Yazısı Hollanda Rotherdam Mevlana Cami (H. Öksüz Arşivi)

2011 yılında yaş haddi nedeniyle resmî görevinden emekli olan Hüseyin Öksüz, sanatsal ve eğitim katkılarına ara vermemiş; 2013 yılında KTO Karatay Üniversitesi bünyesinde Geleneksel Türk Sanatları Bölümünün kuruluşunu gerçekleştirerek Konya’da bu alandaki yükseköğretim faaliyetlerinin sürekliliğini sağlamıştır. Hüseyin Öksüz’ün bu çabası, geleneksel sanatların akademik dünyada yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması açısından kayda değer bir dönüm noktası niteliğindedir. Hüseyin Öksüz, hâlen KTO Karatay Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü’nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görevini sürdürmekte ve bilgi birikimini yeni nesillere aktarmaya devam etmektedir. Sanat hayatı boyunca çeşitli kurum ve kuruluşlardan almış olduğu ödüllerden bazıları şunlardır:

1986 IRCICA 1. Uluslararası Hat Yarışması’nda ‘celi divani’ dalında birincilik ödülü, ‘celi ta’lik’ dalında birinci mansiyon ödülü, ‘celi sülüs’ dalında ikinci mansiyon ödülü.

1986 Devlet Türk Süsleme Sanatları Yarışmalı Sergisi ‘hat’ dalında birincilik ödülü.

1989 IRCICA 2. Uluslararası Hat Yarışması’nda ‘celi divani’ dalında mansiyon ödülü, ‘nesih’ dalında mansiyon ödülü.

1998 Tunus Hat Sanatları Festivali’nde teşvik ödülü.

2010 Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığından Üstün Hizmet Ödülü

2012 Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2012 Yılı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü

ESERLERİNDEN SEÇMELER

Şekil 6. Celi Sülüs Kelime -i Tevhid

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı koleksiyonunda yer alan Şekil 6’da görülen kelime-i tevhid yazısı, is mürekkebiyle nohutî tonlarda aharlanmış el yapımı kâğıt üzerine icra edilmiş nadide bir eserdir.

Şekil 7. Hutût-I Mütenevvia (Yazı Çeşitleri) Levhası (H. Öksüz Koleksiyon)

Hat sanatında “Hutût-ı Mütenevvia” olarak adlandırılan levhalar, aynı metnin farklı yazı türleriyle ardışık biçimde istifleterek yazıldığı özel çalışmalardır (Yazır, 1981). Söz konusu geleneğin çağdaş örneklerinden biri, hattat Hüseyin Öksüz tarafından ortaya konulmuştur (Şekil 7). Öksüz’ün bu çalışmasında, “Sevelim sevelim, bu dünya kimseye kalmaz” ifadesi, hat sanatının temel yazı türleri olan Kûfî, Sülûs, Celî Sülûs, Nesih, Muhakkak, İnce Sülûs, Tevkî, İcâze, Celî Ta’lik, Nesta’lik, Dîvânî, Celî Dîvânî ve Rik’a (Alparslan, 1984; Alparslan 1985) hatlarıyla ardışık şekilde yazılmıştır. Ayrıca eser, hat sanatına yeni başlayan öğrenciler için yazı türlerini karşılaştırmalı olarak gözlemleyebilecekleri ve istif mantığını kavrayabilecekleri örnek bir çalışma olması bakımından da eğitsel bir değer taşımaktadır.

Şekil 8. Sülüs- Nesih- Celi Divani Noktalı Karalama (H. Öksüz Koleksiyon)

Hat sanatında hattatların hem meşk sürecinde hem de icazet sonrasında kesintisiz olarak sürdürdükleri temel uygulamalardan biri karalama (çalışma) levhalarıdır (Yılmaz ve Bilen, 2024). Bu tür çalışmalar, sanatkârın yazıya olan hâkimiyetini güçlendirme, istif denemeleri yapma, harf anatomisini pekiştirme ve kalem kontrolünü geliştirme amacıyla gerçekleştirilir. Hattat Hüseyin Öksüz de sanat yaşamı boyunca bu gelenek doğrultusunda üretimlerini sürdürmüş; ortaya koyduğu karalama levhalarıyla teknik becerilerini ve estetik anlayışını yansıtan dikkate değer örnekler ortaya koymuştur. Hattat'ın en nadide karalama örneklerinden biri Şekil 8'de verilmiştir.

Şekil 9. Sülüs-Nesih Hilve-i Şerif (Hususi Koleksiyon)

Hilye-i Şerif (Derman, 1992), hat sanatı tarihinin önemli metinlerinden biri olup, hattatlar tarafından büyük bir ilgiyle kaleme alınan eserler arasında yer alır ve genellikle mesleki olgunluğun bir göstergesi olarak kabul edilir. Hilye-i Şerif'in hat sanatındaki önemi, özellikle icazet alma sürecinde hattatlar tarafından sıklıkla işlendiği bir gelenekle pekişmiştir. Hattat adaylarının bu süreçte kırk adet Hilye-i Şerif yazmaları, kırk birinci nüshada ise hocanın icazet metnini eklemesi, bu metnin hattatlar arasındaki değeri ve sembolik önemini gözler önüne sermektedir. Hüseyin Öksüz'ün kaleme aldığı Hilye-i Şerif örneği Şekil 9'da verilmiştir.

Şekil 10. Celi Sülüs Bu da Geçer Yâ Hû (Hususi Koleksiyon)

Hikmet Barutçugil'in ebru çalışmasının üzerine yazdığı "Bu da Geçer Yahu" levhası (Şekil 10), özel bir koleksiyonda yer almakta olup, ebru ile yazı arasındaki etkileşimin dikkatle vurgulandığı önemli bir eserdir.

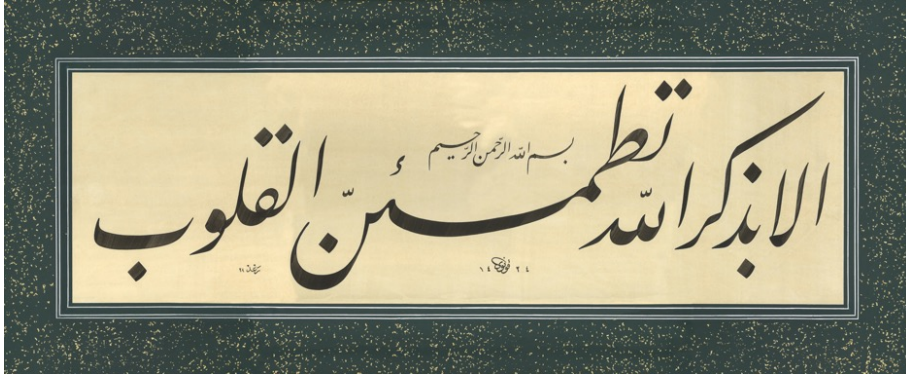
Şekil 11. Fatih Sultan Mehmed Tuğra Çalışması (Hususi Koleksiyon)

Tüm yazı çeşitlerinde gösterdiği ustalıklı tanınan Hüseyin Öksüz, aynı zamanda tuğra formunda eserler veren önemli bir hattat olarak öne çıkmaktadır. Tuğra eserlerinde genellikle bir ayet, metin veya isim yer alır. Hüseyin Öksüz, bu gelenekte kendine sağlam bir yer edinmiş ve el yapımı aharlı kâğıt üzerine is mürekkebiyle Fatih Sultan Mehmet'in tuğrasını yazmıştır (Şekil 11).

Şekil 12. Celî Dîvânî Bakara Suresi'nin 255. Ayeti (Hususi Koleksiyon)

Celî Dîvânî (Alparslan, 1986) yazı çeşidinin en muazzam örneklerinden biri, iki satır halinde yazılmış olan Ayetel Kürsî Duası'dır. Bu dua, Bakara Suresi'nin 255. ayeti olarak bilinen Ayetel Kürsî'nin tam metnini içermektedir.

Şekil 13. Celi Ta'lik Levha Ayet Rad Suresi Ayet 28 (Hususi Koleksiyon)

Bir farklı yazı çeşidi olarak Rad Suresi'nin 28. ayetini konu alan bu Celi Ta'lik levha, hattat Hüseyin Öksüz tarafından hazırlanmış olup hem teknik açıdan hem de manevi içerik bakımından dikkat çekici bir eserdir (Şekil 13).

SONUÇ

Hattat Hüseyin Öksüz, Türk hat sanatının önde gelen temsilcilerinden biri olarak yalnızca sanatsal üretimiyle değil, aynı zamanda eğitici yönüyle de dikkate değer bir konumda yer almaktadır. Klasik meşk usulüyle aldığı eğitimin sağladığı derinlik ve disiplin, onun sanatsal pratiğini şekillendirmiş; bu birikimi bireysel üretimlerinin yanı sıra eğitim alanına da başarıyla aktarmasını mümkün kılmıştır. Bu yönüyle Hüseyin Öksüz, geleneksel hat sanatını gelecek kuşaklara aktaran bir kültür taşıyıcısı olarak öne çıkmaktadır.

Sanat anlayışının temelinde, hat sanatını yalnızca estetik bir ifade biçimi olarak değil, aynı zamanda kültürel, tarihsel ve manevi bir miras olarak değerlendirme yaklaşımı yatmaktadır. Bu bağlamda, Hamid Aytaç ve M. Uğur Derman gibi klasik hat sanatının önde gelen temsilcilerinden aldığı eğitim, Hüseyin Öksüz'ün geleneksel çizgilere olan bağlılığını pekiştirmiştir. Sanatında klasik disipline sadakati esas alan bu eğitim süreci, aynı zamanda onun modern dönemin gereklerini göz önünde bulunduran yenilikçi yaklaşımlar geliştirmesinin de önünü açmıştır.

Eğitimci kimliğiyle de öne çıkan Hüseyin Öksüz, yalnızca teknik bilgi aktaran bir eğitmen değil, aynı zamanda estetik duyarlılığı geliştirmeye yönelik bütüncül bir öğretim yaklaşımı benimseyen bir akademisyendir. Meşk usulünü öğretim yönteminin merkezine alan Hüseyin Öksüz, öğrencilerinin bireysel gelişimlerini destekleyerek hat sanatına yönelik derin bir anlayış kazandırmıştır.

Hüseyin Öksüz'ün sanatsal üretkenliği kadar, akademik alandaki katkıları da dikkat çekicidir. Selçuk Üniversitesi ve KTO Karatay Üniversitesi'nde kurduğu Geleneksel Türk Sanatları bölümleri, hat sanatının yanı sıra tezhip, ebru ve minyatür gibi diğer geleneksel sanat dallarının da akademik düzeyde öğretilmesine olanak sağlamıştır. Bu süreç, geleneksel sanatların sürdürülebilirliğini güvence altına almakta ve bu sanatların gelecek kuşaklara aktarımını temin eden bir yapı oluşturmaktadır.

Öksüz'ün eserleri hem ulusal hem de uluslararası platformlarda geniş yankı uyandırmış, British Museum gibi prestijli kurumların koleksiyonlarına dahil edilmiş ve farklı ülkelerdeki camilerde yer alan yazıları aracılığıyla Türk-İslam estetiğini küresel ölçekte görünür kılmıştır. Ulusal ve uluslararası yarışmalarda kazandığı çok sayıda ödül, onun sanatsal yeterliliğini ve estetik düzeyini teyit etmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Üstün Hizmet Ödülü ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Sanat Büyük Ödülü gibi önemli takdir belgeleri ise devlet nezdindeki kültürel değerini gözler önüne sermektedir.

Öksüz'ün Hat sanatına sunduğu katkılar çok boyutlu bir nitelik taşımaktadır. Sanatçı, geleneksel çizgilere sadık kalırken aynı zamanda çağdaş sanat ortamının gereklerini gözeterek bir anlayışla hareket ederek, yalnızca bireysel üretimleriyle değil, aynı zamanda akademik faaliyetleriyle de hat sanatının günümüzde yaşayan ve gelişen bir disiplin olarak varlığını sürdürmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Yetiştirdiği öğrenciler ve öncülüğünde kurulan akademik birimler, bu katkının sürekliliğini güvence altına almakta; böylece hem sanatsal hem de kültürel sürekliliğin temsili bir figürü olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alparslan, A. (1984). İslam yazı çeşitleri: 1 Kûfî. Sanat Dünyamız, (30), 16–19.
- Alparslan, A. (1985). İslam yazı çeşitleri: 3 Celî Sülüs. Sanat Dünyamız, (33), 27–35.
- Alparslan, A. (1986). İslam yazı çeşitleri: 5 Divânî, Celî Divânî. Sanat Dünyamız, (35), 36–43.
- Alparslan, A. (2015). İslam yazıları. In A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. baskı, ss. 27–28). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ağaoğlu, Y. S. (2013, Aralık). Hazreti Mevlânâ'yı anma törenleri, 1942–1974. Konya.
- Derman, M. U. (1992). İslam kültür mirasında hat sanatı. İstanbul: IRCICA.
- Derman, M. U. (1997). Hat. In Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt 16, ss. 427–437). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özcan, A. R. (Ed.). (1999). Hat ve tezhip sanatı (3. baskı). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Özönder, H. (2003). *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri Terimleri Sözlüğü* (s. 145–146). Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.
- Serin, M. (1982). Hat sanatımız. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Serin, M. (1999). Hat sanatı ve meşhur hattatlar. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Yazır, M. B. (1981). Medeniyet aleminde yazı ve İslam medeniyetinde kalem güzeli I–II–III. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yılmaz, R., & Bilen, Y. (2024). Hat Sanatında Karalamalar: Özgün ve Özgür Yazıların Keşfi. Sanat Ve İkonografi Dergisi(6), 1-12.